

Περὶ Ῥυθμοῦ.

§. 144.

Ρυθμική είναι ἐπιστήμη τῆς χρήσεως τῶν λεγομένων περὶ ῥυθμῶν (α). Ῥυθμὸς δὲ εἶναι σύστημα ἐκ χρόνων κατὰ τινὰ τάξιν συγκειμένων. Καὶ χαρακτηρίζεται μὲν ὁ ῥυθμὸς κατὰ τὸ ταχὺ καὶ βραδύ· θεωροῦνται δὲ εἰς αὐτὸν τέσσαρα. Θέσις, Ἄρσις, Ψόφος, καὶ Ἡρεμία. Καὶ θέσις μὲν εἶναι φορὰ σώματος ἐπὶ τὰ κάτω· ἄρσις δὲ, φορὰ σώματος ἐπὶ τὰ ἄνω· ψόφος δὲ, ἡ τοῦ σώματος πληγή· καὶ ἡρεμία, ἡ στάσις αὐτῆ (β).

α) Τὴν γοῦν ῥυθμικὴν ἐτίμων οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες· καὶ τὰ περὶ τὰς κρουσματικὰς δὲ διαλέκτους τότε ποικιλώτερα ἦν· οἱ μὲν γὰρ νῦν φιλομαθεῖς, οἱ δὲ τότε φιλόῤῥυθμοι. Πλέταρχος.

β) Τὸν ὄρισμὸν τοῦτον τοῦ ῥυθμοῦ παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ εἰρισκόμενον, ἔλαβε λέγονσίν τινες, ἀπὸ τὸν Θαῖδρον. Κατὰ δὲ Λεόφαντον ῥυθμὸς ἐστὶ, χρόνων σύνθεσις κατὰ ἀναλογίαν τε καὶ συμμετρίαν πρὸς ἑαυτοὺς θεωρουμένων. Κατὰ τὰ δὲ Βακχεῖον, χρόνου καταμέτρησις, κινήσεως γενομένης ποιᾶς τινος. Κατὰ δὲ Ἀριστόξενον, χρόνος διηρημένος ἐφ' ἑκάστου τῶν ῥυθμιζοσθαι δυναμένων. Κατὰ δὲ Νικόμαχον, χρόνων εὐταχτος σύνθεσις. Κατὰ δὲ Δίδυμον, ποιᾶς φωνῆς σχηματισμός. Κατὰ δὲ Σουΐδαν, τάξις ἑμμελῆς ἀκολούθου ἁρμονίας. Κατὰ δὲ Ἰωάννην τὸν Ἀλεξανδρέα, χρόνου ἕκτασις ἐπὶ πλεῖον καὶ ἕλαττον, καὶ συμμετρία τούτων. Τριχῶς δὲ θεωρουμένου τοῦ ῥυθμοῦ, (λέγεται γὰρ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων σωμάτων, καθὼς λέγομεν εὐρυθμον ἀνδριάντα· καὶ ἐπὶ πάντων τῶν κινουμένων, καθὼς λέγομεν, εὐρύθμως βαδίξειτις· καὶ ἐπὶ φωνῆς, καθὼς λέγομεν, εὐρύθμως ψάλλειτις.) περὶ τοῦ ἐσχάτου πρόκειται ἡμῖν λέγειν.

§. 145. Λοιπὸν πράττεται μὲν ὁ ῥυθμὸς, μὲ τὸ νὰ γίνηται μὲν κίνησις ὁποιαδηποῦν, καταμετρῶνται δὲ οἱ χρόνοι οἱ τινες ἐξοδεύονται εἰς αὐτὴν, φυλάττει δὲ αὐτὴ διωρισμένην τάξιν. Οἶον, ἐξῥυθμῶς ὁ τυμπανιστὴς παίζει τὸ τύμπανον, ὅταν αἱ ἐπὶ τῆ τυμπάνου κρούσεις αὐτοῦ φυλάττωσι τάξιν τῶν χρόνων διωρισμένην· καὶ καταμετρούμενος ὁ χρόνος, τὸν ὁποῖον ἐξοδεύουσιν αἱ κρούσεις αὐτοῦ, μὲ τὰ τέσσαρα ταῦτα, θέσιν, ἄρσιν, ψόφον, καὶ ἡρεμίαν, διὰ τὸν ἕνα ῥυθμὸν, ὁσάκις ὁ ῥυθμὸς ἐπαναλαμβάνεται, ὁ χρόνος ἐκάστου ῥυθμοῦ εὐρίσκεται ἴσος καὶ ὁμοῖος (α)· διότι θεωρεῖται ῥυθμὸς εἰς τοὺς τυμπα-

Ἐφευρεται δὲ ῥυθμῶν εἶναι ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ Ὀλυμπος, ὁ Ὀρφεὺς, καὶ ἄλλοι. Λέγουσι δὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ῥυθμοποιίας σύγχρονον τῇ τῆς ποιήσεως· ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι προηγῆσατο ὁ ῥυθμὸς τῆς ἐποποιίας. Διότι παρατηρήσαντες οἱ ἐποποιοὶ τὴν ταχεῖαν καὶ βραδεῖαν τῶν ποδῶν θέσιν καὶ ἄρσιν, ἀπὸ μεταφορᾶς τούτων ἐποίησαν τὴν τοιάνδε τῶν συλλαβῶν συμπλοκὴν, ἣν παραλαμβάνομεν πρὸς τὴν τῶν μέτρων γένεσιν· καὶ οὕτως ὠνόμασαν καὶ αὐτὰς τὰς συμπλοκάς Πόδας.

Τινὲς τῶν παλαιῶν ὠνόμαζον τὸν μὲν ῥυθμὸν, ἄρῆεν· τὸ δὲ μέλος, θήλυ. Ἐπειδὴ τὸ μὲν μέλος εἶναι ἀνερέργητον καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἐπέχει λόγον ὕλης, διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα ἣν ἔχει εἰς τὸ ἐναντίον· ὁ δὲ ῥυθμὸς πλάττει καὶ κινεῖ αὐτὸ τεταγμένως· καὶ ἐπέχει λόγον ποιούντος πρὸς τὸ ποιούμενον.

α) Τὰ μουσικὰ ὄργανα, λύραι, αὐλοὶ, φόρμιγγες, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἶναι μελωδικὰ, ἐπειδὴ διακρίνονται εἰς αὐτὰ φθόγγοι κατὰ τὸ ὀξύ καὶ βαρὺ· κιθάρα δὲ καὶ κλαβεσέν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἶναι ἁρμονικὰ, ἐπειδὴ ἐκπέμπουσι τοὺς φθόγγους καθ' ἁρμονίαν· τύμπανα δὲ, καὶ τεμπελέκια, καὶ τέφια, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἶναι ῥυθμικά.

Πῶς δὲ ὁ ἦχος, ὅστις εὐχαίνει ἀπὸ τὰ ῥυθμικὰ ὄργανα, ἀρέσκει τῇ ἀκοῇ, ἀφοῦ οὔτε ὀξύνεται οὔτε βαρύνεται; ὄχι δὲ ἄλλο λέγουσιν, εἰμὴ διότι ἔχει ἀριθμὸν γνῶριμον, καὶ τεταγμένον, καὶ κινεῖ διὰ τοῦ αἰσθητηρίου τὴν ἡμετέραν ψυχὴν μὲ μίαν τάξιν ὠρισμένην καὶ καταλαμβά-

μιστάς, εἰς τοὺς κροτοῦντας ταῖς χερσὶ, καὶ εἰς τοὺς χορευτάς· διότι ὅταν ἡ ταχεῖα καὶ βραδεῖα θέσις καὶ ἄρσις τῶν ποδῶν πράττηται κατὰ τινὰ τάξιν, ἢ ἔχωσι λόγον πρὸς ἀλλήλας, ῥυθμὸς γίνεται. Ἐν ῥυθμῷ γίνεται, λέγουσι, καὶ ἡ κροῦσις τῶν χαλκέων, ὅταν καταβιβάζωσι τὰς σφύρας εὐτάκτως κτυπώσας εἰς τὸν ἄκμωνα.

§. 146. Νοεῖται δὲ ὁ ῥυθμὸς μὲ ἀισθητήρια τρία· μὲ τὴν ὄψιν μὲν, καθὼς εἰς τὸν χορόν· μὲ τὴν ἀκοήν δὲ, καθὼς εἰς τὸ μέλος· καὶ μὲ τὴν ἀφήν, καθὼς εἰς τοὺς σφυγμοὺς τῶν ἀρτηριῶν. Ὁ τῆς Μουσικῆς ἕμως ῥυθμὸς νοεῖται μὲ δύο, μὲ τὴν ὄψιν καὶ μὲ τὴν ἀκοήν. Ῥυθμίζονται δὲ ἐν τῇ Μουσικῇ, κινήσεις σώματος, μελωδία, καὶ λέξις. Μέρη δὲ ῥυθμικῆς εἶναι πέντε· τὸ περὶ χρόνων, τὸ περὶ γενῶν ποδικῶν, τὸ περὶ ἀγωγῆς τῶν ῥυθμῶν, τὸ περὶ μεταβολῶν, καὶ τὸ περὶ ῥυθμοποιΐας. Ὑψηλὴ δὲ τοῦ ῥυθμοῦ εἶναι οἱ χρόνοι, καθὼς καὶ ὑψηλὴ τῆς μελωδίας εἶναι οἱ φθόγγοι· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν χρόνων ἀρχόμεθα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Σ Τ'.

Περὶ Χρόνων.

§. 147.

Ελάχιστος χρόνος ὀνομάζεται ὁ ἄτομος ὡς πρὸς ἡμῶς, ὁ καὶ πρῶτος αἰσθήσει καταληπτός, καὶ ἀμε-

νομένην· ἐπειδὴ ἐκτείνεται ὁ ῥυθμὸς ἕως ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ καταλαμβάνη διὰ τῆς ἀκοῆς ὁ νοῦς τὴν τάξιν αὐτοῦ τοῦ ῥυθμοῦ.

ρῆς νομιζόμενος· ἐλέγεται δὲ καὶ βραχὺς ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ ἐσημαίνεται τῷ υ. Σύνθετος δὲ χρόνος ὀνομάζεται, ὁ δυνάμενος διαιρεῖσθαι. Τῶν δὲ συνθέτων χρόνων ἄλλος μὲν εἶναι διπλάσιος τοῦ ἐλαχίστου, ὅς τις ἐλέγεται καὶ μακρὸς καὶ ἐσημαίνεται τῇ —, ἄλλος δὲ τριπλάσιος, καὶ ἄλλος τετραπλάσιος· διότι ὁ ῥυθμικὸς χρόνος προχωρεῖ ἕως τετραδός.

§. 148. Ἀπὸ τοὺς χρόνους ἄλλοι μὲν ὀνομάζονται *Στρογγύλοι*, ὅσοι ἐπιτρέχουσι περισσότερον ἀπὸ τὸ πρόπον· ἄλλοι δὲ, *Περίπλευ*, ὅσοι ποιῶσι τὴν βραδύτητα περισσότερον διὰ μέσου φθόγγων συνθέτων. Συμπάντων δὲ τῶν χρόνων, ἄλλοι μὲν, λέγονται Ἑρῶθυμοι· ἄλλοι δὲ, Ἀρῶθυμοι· καὶ ἄλλοι Ρυθμοειδεῖς. Καὶ Ἑρῶθυμοι μὲν ὀνομάζονται, ὅσοι σῶζουσι μίαν τάξιν πρὸς ἀλλήλους ἐν τινι λόγῳ· Ἀρῶθυμοι δὲ, οἱ παντελῶς ἄτακτοι· καὶ ῥυθμοειδεῖς, οἱ μεταξὺ τῶν· οἱ τινες δηλαδὴ μετέχουσιν ἐν μέρει μὲν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν Ἑρῶθυμων· ἐν μέρει δὲ, ἀπὸ τῆς ταραχῆς τῶν Ἀρῶθυμων.

§. 149. Μετροῦνται δὲ οἱ χρόνοι διὰ τῆς θέσεως, καὶ διὰ τῆς ἄρσεως. Καὶ ὅταν μὲν ὁ ἐλάχιστος χρόνος εἶναι ἐν τῇ θέσει, σημαίνεται τὸ ο· ὅταν δὲ ἐν τῇ ἄρσει, τῷ ι· καὶ διὰ μὲν τὴν θέσιν πλήττομεν τὸ δεξιὸν γόνυ μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα· διὰ δὲ τὴν ἄρσιν πλήττομεν τὸ ἀριστερὸν γόνυ μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα (α). Προφέρομεν δὲ διὰ τὴν γύμνασιν τοῦ ῥυθμοῦ εἰς τοὺς ἀρχαρίους τὴν μὲν κροῦσιν τῆς θέσεως, Δούμ· τὴν δὲ κροῦσιν τῆς ἄρσεως, Τέκ (β).

-
- α) Ἐἰ ἐστὶν ἄρσις, πῶς πλήττομεν τὸ γόνυ; Οἱ μὲν παλαιοὶ ἐγυμνάζοντο τοὺς ῥυθμοὺς μὲ ἄλλον τρόπον· ἡμεῖς ἕμεις ζητοῦντες τὸ εὐκόλον, ἀκολουθοῦμεν τὸν τωρινὸν τρόπον.
- β) Ὀθωμανικαὶ λέξεις εἶναι τὸ Δούμ, καὶ τὸ Τέκ. Αἱ δὲ τοιαῦται προφοραὶ γίνονται, ἕως οὗ νὰ γυμνασθῇ ὁ μαθητὴς τὸν ῥυθμὸν. Ἐπειτα σιωπῶνται μὲν αὐταί, λέγονται δὲ αἱ συλλαβαὶ τοῦ ἤσματος.

§. 150. Ὁ μὲν ἐλάχιστος χρόνος ἔχει τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἄστικτον, ὡς, 0, 1 · ὁ δὲ διπλάσιος στίζεται μὲ τὴν ἀπλὴν, ὡς 0̇, 1̇ · ὁ δὲ τριπλάσιος στίζεται μὲ τὴν διπλὴν, ὡς 0̈, 1̈ · καὶ ὁ τετραπλάσιος στίζεται μὲ τὴν τριπλὴν, ὡς 0̈̈, 1̈̈ · καὶ οὕτω γίνεται φανερὰ ἡ μακρότης ὁποιοῦδηποτοῦν χρόνου.

§. 151. Λόγος δὲ εἶναι, δύο μεγεθῶν ἀνομοίων ἢ πρὸς ἄλληλα σχέσις. Τρεῖς οὖν λόγοι θεωροῦνται ἐν τοῖς ῥυθμικοῖς χρόνοις· ὁ ἴσος, ὁ διπλάσιος καὶ ὁ ἡμιόλιος (γ). Καὶ ὁ μὲν εἷς χρόνος συγκρινόμενος πρὸς ἑαυτὸν, γεννᾷ τὸν λόγον τῆς ἰσότητος· ὡς 0 1. Ἐδῶ ἡ θέσις συγκρινομένη μὲ τὴν ἄρσιν, δείχνει ἰσότητα τῶ χρόνου· οἱ δὲ δύο χρόνοι συγκρινόμενοι πρὸς τὸν ἕνα, γεννῶσι τὸν λόγον τὸν διπλάσιον· ὡς 0 0 1. Ἐδῶ αἱ δύο θέσεις συγκρινόμεναι μὲ τὴν ἄρσιν, φαίνονται ὅτι ἔχουσι τὸν διπλάσιον χρόνον· οἱ δὲ τρεῖς χρόνοι συγκρινόμενοι πρὸς τοὺς δύο, γεννῶσι λόγον τὸν ἡμιόλιον· ὡς 0 0 0 1 1.

§. 152. Ἐν ᾧ κρούονται ἡ θέσις καὶ ἡ ἄρσις, θεωρεῖται ψόφος καὶ ἡρεμία· διότι ἅμα ὅτι γένη ἡ κρούσις ἐπὶ τοῦ τυμπάνου, ἐκπίπτει ὁ ψόφος, καὶ διαρκεῖ ἕως νὰ γένη καὶ δευτέρα κρούσις· ἡ δὲ διάρκεια τοῦ ψόφου πρέπει νὰ γίνηται τόση, ὅσην ὁ χρόνος ζητεῖ. Προξενεῖται δὲ ἡ διάρκεια ἀπὸ τὴν στάσιν τῆς χειρὸς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἡρεμία. Προφέρομεν δὲ τὸν ψόφον μὲ τὰ εἰρημένα, Δοῦμι, Τέξ· καὶ συνεξισοῦται ἡ προφορὰ τούτων κατὰ τὸν χρόνον μὲ τὴν

γ) Μεγέθη ἐδῶ ἐννοοῦνται τὰ χρονικὰ μήκη τῆς ἄρσεως καὶ τῆς θέσεως· ὅθεν συνίσταται καὶ ἡ ἀνομοιότης τοῦ ἴσου λόγου. Προστιθέασι δέτινες καὶ τὸν ἐπίτριτον λόγον· ὅστις γίνεται, ὅταν συγκρίνηται ὁ τρία πρὸς τὸν τέσσαρα· ὡς 0̈̈̈ 1̈̈̈.

διωρισμένην διάρκειαν τοῦ ψόφου. Ἡ δὲ ἡρεμία προφορὰν μὲν δὲν ἔχει, κρατεῖ δὲ τὴν χεῖρα εἰς στάσιν ὅσον χρόνον ὁ ψόφος ζητεῖ, ἔξω ἀπὸ ἡμισυντῆ ελαχίστου χρόνου, ὅτε ἄρχεται ἡ χεὶρ νὰ ἀναβιβά-
ζεται.

§. 153. Ἴνα δὲ φανερωθῶσιν αὐτὰ καὶ ἐπὶ παραδείγματος, ἃς γίνονται αἱ κρούσεις τούτῃ τῆ πο-

δὸς 0 1 0. Ἐδῶ ἡ μὲν δεξιὰ κρούει τὸ γόνυ διὰ τὸν

μακρὸν χρόνον τῆς θέσεως 0, καὶ ἄρχεται ὁ ψόφος μὲ τὴν προφορὰν τοῦ Δούμ· καὶ ἡ μὲν δεξιὰ μένει εἰς ἡρεμίαν, ἕως οὗ νὰ ἐξοδευθῇ ὁ διπλάσιος χρό-

νος καὶ νὰ παύσῃ ὁ ψόφος τῆς θέσεως 0· ἡ δὲ ἀριστερὰ ἄρχεται νὰ ἀναβαίνη μετὰ τὴν ἐξόδουσιν

τοῦ ἡμιολίου χρόνου τῆς 0, διὰ νὰ κρούσῃ εὐθὺς

εἰς τὴν τελείωσιν τοῦ διπλασίου χρόνου τῆς 0, μετὰ νὰ πέσῃ εἰς τὸ ἀριστερὸν γόνυ, καὶ νὰ δώσῃ ἀρχὴν εἰς τὸν ψόφον τῆς ἄρσεως 1. Καὶ ἡρεμεῖ μὲν ἡ ἀριστερὰ, ἀναβιβάζεται δὲ ἡ δεξιὰ διὰ νὰ πλήξῃ τὸ δεξιὸν γόνυ μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἐνὸς χρόνου τῆς 1· καταβιβασθείσης δὲ καὶ τῆς δεξιᾶς, διὰ νὰ

κρούσῃ τὸν ψόφον τῆς 0 θέσεως, γίνεται ἡρεμία.

§. 154. Ὡστε ὅτε παράκεινται δύο σημεῖα ὅμοια καὶ ἰσόχρονα, ἡ ἡρεμία τοῦ πρώτου εἶναι ὀλιγωτέρα

τῆς τοῦ δευτέρου ὡς 0 0 1 1. Διότι εἰς μὲν τὴν πρώτην θέσιν ζητεῖται ἀναβιβασμὸς τῆς δεξιᾶς διὰ τὴν κρούσιν τῆς δευτέρας θέσεως, ὅτε καὶ γίνεται παῦσις τῆς ἡρεμίας· εἰς δὲ τὴν δευτέραν θέσιν γίνεται ἡρεμία καὶ διὰ τὴν δευτέραν θέσιν καὶ διὰ τὰς δύο ἐπομένας ἄρσεις. Τὸ ἴδιον δὲ γίνεται καὶ εἰς τὰς δύο ἄρσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ Πόδων.

§. 155.

Ποὺς εἶναι μέρος τοῦ ὅλου ρυθμοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον καταλαμβάνομεν τὸν ὅλον ρυθμόν. Οὔτε δὲ ἐκ μόνων Θέσεων γίνεται ποὺς, οὔτε ἐκ μόνων ἄρσεων. ἀλλὰ συμπλεκόμενα μὲ τὰς ἄρσεις αἱ Θέσεις, εἴτε μία μὲ πολλὰς, εἴτε πολλὰι μὲ μίαν, συνιστῶσι τὰς πόδας· ὥστε μέρη ποδὸς εἶναι ἢ Θέσις καὶ ἢ ἄρσις· καὶ γίνεται ποὺς δίσημος μὲν, ὡς 0 1, ἢ 1 0· τρίσημος δὲ, ὡς 0 1 1, ἢ 0 1, ἢ 0 0 1, ἢ 0 1, ἢ 1 1 0, ἢ 1 0· τετράσημος δὲ, ὡς 0 0 1 1, ἢ 0 1 1, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ οὗτος μὲν ὁ ποὺς 0 1, λέγεται, ὅτι σύγκειται ἐκ Θέσεως, καὶ δισήμου ἄρσεως· οὗτος δὲ 1 0, ἐκ τρισήμου ἄρσεως, καὶ τετρασήμου Θέσεως (α).

§. 156. Γένη τῶν ποδῶν εἶναι τρία· τὸ Ἴσον, τὸ Διπλάσιον, καὶ τὸ Ἡμιόλιον. Καὶ ἴσον μὲν εἶναι τὸ Δοκτυλικόν, ἐπειδὴ ἢ μία Θέσις αὐτῆ εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄρσεις· 0 1 1.

Διπλάσιον δὲ εἶναι τὸ Ἰαμβικόν· ἐπειδὴ ἢ Θέσις εἶναι διπλασία τῆς ἄρσεως· 1 0.

α) Καλείσθω δὲ Πρῶτος μὲν τῶν χρόνων ὁ ὑπὸ μηδενὸς τῶν ρυθμιζομένων δυνατὸς ὢν διαιρεθῆναι· Δίσημος δὲ, ὁ δις τοῦτον καταμετρούμενος· Τρίσημος δὲ, ὁ τρίς· Τετράσημος δὲ ὁ τετράκις. Ἀριστόξενος. φ. 230.

Ἡμιόλιον δὲ εἶναι τὸ Παιωνικόν· ἐπειδὴ αἱ δύο

θέσεις εἶναι ἡμιόλια τῆς ἄρσεως· 0 0 1 (α).

§. 157. Ἐν μὲν τῷ Δακτυλικῷ γένει πόδες ῥυθμικοὶ εἶναι ἕξ·

0 1 Ἀπλῆς προκελευσματικός (β).

0 0 1 1 Διπλῆς προκελευσματικός, ὅς καὶ ἔτω γίνε-
ται, 1 1 0 0.

0 1 1 Ἀνάπαιστος ἀπὸ μείζονος (γ).

1 1 0 Ἀνάπαιστος ἀπ' ἐλάσσονος.

0 1 Σπονδεῖος ἀπλοῦς.

... ..
0 1 Σπονδεῖος διπλῆς (δ).

§. 158. Ἐν δὲ τῷ Ἰαμβικῷ γένει πόδες ῥυθμικοὶ εἶναι τέσσαρες.

1 0 Ἰαμβος, ἢ 0 1.

0 1 Τροχαῖος, ὃν ὁ Βακχεῖος ὀνομάζει Χορεῖον.

... ..
1 0 Ἰαμβος ὀρθιος (ε).

-
- „ α) Προστιθέασι τινὲς καὶ τὸ ἐπίτριτον γένος διὰ τὸν ἐπίτρι-
τον λόγον. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα γένη, ἅπερ ἄλογα καλεῖται
„ οὐχὶ τῷ μηδένα λόγον ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μηδενὶ τῶν προει-
„ ρημένων λόγον οἰκείως ἔχειν. Κατὰ ἀριθμοὺς δὲ μᾶλλον,
„ ἢ κατὰ εἶδη ῥυθμικὰ σφῆζειν τὰς ἀναλογίας. „ Ἀρισείδ.
β) Ὁ Προκελευσματικός λέγεται καὶ Πυρρήχιος· ἀνάπαλιν δὲ τέ-
τον κεῖται ὁ Ἡγεμῶν πούς, 10.
γ) Οὗτος ὀνομάζεται καὶ Δάκτυλος, διὰ τὴν τῶν συλλαβῶν τά-
ξιν, ἀναλογούσαν τοῖς μέρεσι τῆς δακτύλου. Ἀνάπαιστος δ'
ὀνομάσθη, ἢ διὰ τὸ ἀνάπαλιν τετάχθαι ἢ διὰ τὸ τὴν φωνὴν
διαθεῖν μὲν τὰς βραχείας, ἀναπαύεσθαι δὲ καταντᾶσαν ἐ-
πὶ τὴν μακράν.
δ) Οὗτος λέγεται καὶ Σπονδεῖος μείζων· ἔστι δὲ ἐκ τετρασήμε-
θέσεως, καὶ τετρασήμερον ἄρσεως.
ε) Ὀρθιος εἴρηται διὰ τὸ σεμνὸν τῆς ὑποκρίσεως καὶ βάσεως·
ἔστι δὲ ἐκ τετρασήμερον ἄρσεως, καὶ ὀκτασήμερον θέσεως.

... ..
0 0 1 Τροχαῖος σημαντός (α).

§. 159. Ἐν δὲ τῷ Παιωνικῷ γένει πόδες ρυθμικοὶ εἶναι δύο·

0 0 1 Παίων διάγυιος.

0 1 0 0 1 Παίων ἐπιβατός (β).

§. 160. Ὁ μὲν ἐν ἴσῳ λόγῳ πῆς, ἄρχεται μὲν ἀπὸ δισήμου, 0 1· γεμίζει δὲ ρυθμὸν ἕως ἐκκαιδεκάσημον· διότι μεγαλητέρους ρυθμοὺς εἰς τοῦτο τὸ γένος δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν.. Ὁ δὲ ἐν διπλα-

σίῳ λόγῳ πούς, ἄρχεται μὲν ἀπὸ τρισήμου, 1 0, γεμίζει δὲ ρυθμὸν ἕως ὀκτωκαιδεκάσημον. Ὁ δὲ ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ πούς, ἄρχεται μὲν ἀπὸ πεντασήμου

0 0 1, γεμίζει δὲ ρυθμὸν ἕως πεντεκαιεικοσάσημον.

α) Σημαντός δὲ εἴρηται, ὅτι βραδύς ὢν τοῖς χρόνοις, ἐπιτεγνηταῖς χρῆται σημασίαις, παρακολουθήσεως ἕνεκα διπλασιάζων τὰς θέσεις· ἔστι δὲ ἐκ δύο θέσεων τετρασήμων, καὶ ἕξ ἄρσεως τετρασήμου.

β) Ὁ Παίων λέγεται διάγυιος μὲν, ἦγεν δίγυιος, ἦτοι διμερῆς, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται δύο μέρη θέσεις καὶ ἄρσιν· τοῦτ' ἔστι θέσιν δίσημον, θέσιν ἀπλῆν, καὶ ἄρσιν δίσημον. Ἐπιβατός δὲ, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται τέσσαρα μέρη, θέσιν μακρὰν, ἄρσιν μακρὰν, θέσεις δύο μακρὰς, καὶ ἄρσιν μακρὰν· καὶ γίνεται ἀπὸ δύο ἄρσεις, καὶ ἀπὸ δύο διαφόρους θέσεις.

Ὅλοι λοιπὸν οἱ πόδες, ἕξ ὧν σύγκεινται οἱ ρυθμοὶ εἶναι δώδεκα. Οὗτοι δὲ οἱ ρυθμικοὶ πόδες ὠνομάζοντο καὶ ρυθμοὶ ἀπὸ τούς παλαιούς, καθὼς βλέπομεν εἰς τὸν Βαχχεῖον καὶ εἰς τὸν Ἀριστείδην, ὁ ὁποῖος καὶ λέγει “ Τῶν ρυθμῶν οἱ μὲν εἰσι σύνθετοι· οἱ δὲ, ἀσύνθετοι. Ἀσύνθετοι μὲν οἱ ἐνὶ ποδικῷ γένει χρώμενοι· ὡς οἱ τετράσημοι σύνθετοι δὲ, οἱ ἐκ δύο γενῶν ἢ καὶ πλειόνων συνεστῶτες, ὡς οἱ δωδεκάσημοι· μικτοὶ δὲ, οἱ ποτὲ μὲν εἰς χρόνους, ποτὲ δὲ εἰς ρυθμοὺς ἀναλυόμενοι. ”

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Περὶ Μέτρων.

§. 161.

Εμμετρον μέλος λέγεται ἐκεῖνο, τῷ ὁποίῳ οἱ χαρακτηριστικαὶ τῆς μελωδίας χωρίζονται μὲν κατὰ κάθετον γραμμὰς, περικλείσας μελωδίαν τῶν χρόνων, ὅσους περιέχει τὸ μέτρον. Συγκροτοῦνται δὲ τὰ Μέτρα τοῦτον τὸν τρόπον.

§. 162. Μία μὲν θέσις, μία δὲ ἄρσις, αἵτινες μετροῦσι χρόνους δύο, συγκροτοῦσι τὸ μέτρον ὅπερ σημαίνεται διὰ τῷ 2. Κρόμεν δὲ εἰς τῷτο τὸ μέτρον ἅπαξ μὲν τὸ γόνυ, ἅπαξ δὲ τὸν ἀέρα. Ταυτίζεται δὲ τῷτο τὸ μέτρον μὲ τὸν Προκελευσματικὸν πόδα 0 1.

§. 163. Μία μὲν θέσις, δύο δὲ ἄρσεις, αἵτινες μετροῦσι χρόνους τρεῖς, συγκροτοῦσι τὸ μέτρον ὅπερ σημαίνεται διὰ τῷ 3. Κρόμεν δὲ εἰς τῷτο τὸ μέτρον, ἅπαξ μὲν τὸ γόνυ, δις δὲ τὸν ἀέρα 0 1 1. ἢ ἅπαξ μὲν τὸ γόνυ βραχέως, ἅπαξ δὲ τὸν ἀέρα μακρῶς, καὶ τότε ταυτίζεται τῷτο τὸ μέτρον μὲ τὸν

Ἰαμβον πόδα 0 1.

§. 164. Δύο μὲν θέσεις, δύο δὲ ἄρσεις, αἵτινες μετροῦσι χρόνους τέσσαρας, συγκροτοῦσι τὸ μέτρον ὅπερ σημαίνεται διὰ τῷ 4. Κρόμεν δὲ εἰς τοῦτο τὸ μέτρον, δις μὲν τὸ γόνυ, δις δὲ τὸν ἀέρα. Ταυτίζεται δὲ τῷτο τὸ μέτρον μὲ τὸν διπλῶν προκελευσματικὸν πόδα 0 0 1 1.

§. 165. Δύο μὲν θέσεις, ἄρσεις δὲ τρεῖς, μετροῦσαι χρόνους πέντε, συγκροτοῦσι τὸ μέτρον ὅπερ σημαίνεται διὰ τῷ 5. Κρόμεν δὲ εἰς τῷτο τὸ μέτρον,

δὺς μὲν τὸ γόνυ, τρεῖς δὲ τὸν ἀέρα, πρὸς δεξιὰ, πρὸς ἀριστερὰ, καὶ πρὸς τὰ ἄνω· εἰδὲ κρούομεν θεῖσιν μακρὰν, θεῖσιν βεραχεῖαν, καὶ ἄρσιν μακρὰν, ταυτίζεται τοῦτο τὸ μέτρον μὲ τὸν πόδα, ὀνομαζόμενον

Παίων διάγυιος. 0 0 1

§. 166. Δύο μὲν θεῖσαι, ἄρσεις δὲ τέσσαρες μετροῦσαι χρόνους ἕξ, συγκροτοῦσι τὸ μέτρον, ὅπερ σημαίνεται διὰ τοῦ 6. Κρούομεν δὲ εἰς τοῦτο τὸ μέτρον, δὺς μὲν τὸ γόνυ, τρεῖς δὲ τὸν ἀέρα, πρὸς δεξιὰ πρὸς ἀριστερὰ, καὶ πρὸς τὰ ἄνω μακρῶς. Εἶναι προσέτι καὶ ἄλλα μέτρα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν Εὐρωπαϊῶν μουσικῶν, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Σύνθετα· ταῦτα ἐπειδὴ ἀχρηστοῦσι παρ' ἡμῶν, σιωπῶνται.

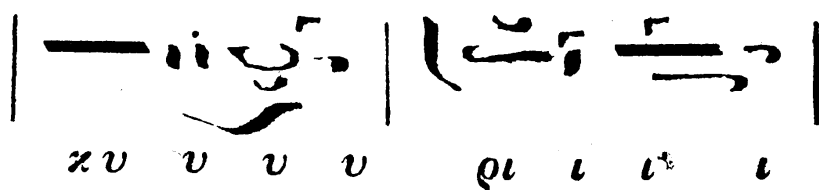
§. 167. Ὅταν χωρίζωμεν τὴν μελωδίαν, ἀφοῦ εἶναι γεγραμμένη ἐντελῶς μὲ τοὺς χαρακτῆρας τῆς ποσότητος, καὶ μὲ τὰ σημεῖα τῆς ποιότητος, μὲ καὶ νένα ἀπὸ τὰ εἰρημένα μέτρα, σύροντες τὰς κατὰ κάθετον γραμμὰς, πρέπει νὰ προσέχωμεν τὰ ἑξῆς.

§. 168. Ὅσας θεῖσαι καὶ ἄρσεις περιέχει τὸ μέτρον, τόσων χρόνων μελωδίαν πρέπει νὰ γράψωσιν οἱ χαρακτῆρες, οἵτινες ἐμπερικλείονται ὑπὸ τῶν κατὰ κάθετον γραμμῶν· οἷον, ἐὰν μὲν τὸ μέτρον περιέχη θεῖσιν καὶ ἄρσιν, αἱ κατὰ κάθετον γραμμὰι περικλείουσι χαρακτῆρας, γράφοντας μελωδίαν δύο χρόνων. Ἐὰν δὲ τὸ μέτρον περιέχη θεῖσιν καὶ δύο ἄρσεις, αἱ κατὰ κάθετον γραμμὰι περικλείουσι χαρακτῆρας, γράφοντας μελωδίαν τριῶν χρόνων· καὶ τὰ λοιπά.

§. 169. Ἐνίοτε ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ χωρισθῇ τὸ μέτρον διὰ τῆς κατὰ κάθετον γραμμῆς, τυχαίνει χαρακτῆρ ἄτμητος διὰ τὴν μακρότητα τῆς φθόγγου· τότε ἀφήνομεν μὲν αὐτὸ τὸ μέτρον ἀχώριστον, τέμνομεν δὲ τὸ μετ' αὐτό. Καὶ ἐπειδὴ γίνεται ἐν μέτρον ὀκτῶ χρόνων, ἦγουν δύο θεῖσεων καὶ δύο ἄρ-

σεων, καὶ πάλιν δύο θέσεων καὶ δύο ἄρσεων, ἐγγράφεται τῷ μέτρῳ πρὸς γνώρισιν ὁ 8 ἀριθμὸς. Διὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ ὁ 7, ὁ 6, καὶ ὁ 5, καὶ ὁ 3, καὶ ὁ 2.

§. 170. Ἐμφασις εἶναι τὸ νὰ ἀρχίζῃ καὶ νὰ τελιόνη μαζῇ μὲ τὸ μέτρον τὸ ἐμμελὲς μᾶκρος τῆς συλλαβῆς τῆς σημαντικῆς λέξεως· οἷον, εἰς τὸ Τὰς ἐσπερινὰς αἱ συλλαβαὶ κν, καὶ ρι, τῆς λέξεως Κύριε λαμβάνουσιν ἐμμελὲς μᾶκρος.

Τοῦτο τὸ μᾶκρος εἶναι χρόνων τεσσάρων· ἂν καὶ τὸ μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον μετρῶ τὸ τροπάριον ὅλον, εἶναι χρόνων τεσσάρων, σῶζω τὴν ἔμφασιν· εἰδὲ μὴ, παραβλάπτω αὐτήν.

§. 171. Ἡ μελωδία τῶν συλλαβῶν κν καὶ ρι, διαρκουσα χρόνους ὀκτῶ, περικλείεται ἀπὸ δύο μέτρα, τὰ διὰ τοῦ 4 σημειούμενα. Λοιπὸν τὸ μὲν πρῶτον, ἔχον τὴν κατὰ κάθετον γραμμὴν πρὸ τοῦ ὀλίγου, περικλείει τὸ Ὀλίγον, τὰ Κεντήματα, τὴν Πεταστήν, καὶ τὴν Ἀπόστροφον· μεθ' ἣν κεῖται ἢ κατὰ κάθετον γραμμὴ· τὸ δὲ δεύτερον περικλείει τὸ Ἴσον, τὴν Ὑποπόδον, τὸ Ὀλίγον, καὶ τὴν Ἀπόστροφον· μεθ' ἣν κεῖται πάλιν ἢ κατὰ κάθετον γραμμὴ. Ἄρα τὸ ἐμμελὲς μᾶκρος τῶν συλλαβῶν ἀρχίζει καὶ παύει μαζῇ μὲ τὸ μέτρον.

§. 172. Ὅπου τύχοι ἐμμελὲς μᾶκρος συλλαβῆς, ἐκεῖθεν ἀρχίζομεν νὰ χωρίζομεν τὰ μέτρα; εἴτε τετράχρονον εἶναι, εἴτε δίχρονον. Καὶ ἂν προηγῆται φθόγγος τελικὸς, ὅς τις δύναται νὰ εἶναι καὶ βραχὺς, καὶ δίχρονος, καὶ τρίχρονος, διορίζεται ὁ χρόνος τούτου τοῦ φθόγγου ἀπὸ τὴν ἐπομένην ἔμφασιν. Καθὼς εἰς τὸ αὐτὸ τροπάριον κατὰ τὴν λέξιν εὐχὰς,

ἡ συλλαβὴ χας γίνεται τρίχρονος διὰ τὰς ἐπομένας ἐμφάσεις τῶν συλλαβῶν κν καὶ ρι.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'.

Περὶ Ῥυθμῶν.

§. 173.

Ἐρῶθυμον μέλος λέγεται ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου οἱ φθόγγοι τῆς μελωδίας φυλάττουσι τὴν αὐτὴν τάξιν, ἢν ἔχουσιν οἱ χρόνοι τοῦ ῥυθμοῦ· διὰ τοῦτο καὶ χωρίζονται οἱ χαρακτῆρες τῆς μελωδίας μὲ κατὰ κάθετον γραμμὰς, περικλειούσας μέλος τόσων χρόνων, ὅσους περιέχει ὁ ῥυθμός. Ἐκαστος δὲ ῥυθμός συντίθεται ἀπὸ τοὺς εἰρημένους πόδας· καὶ συντίθεται ἢ κατὰ συζυγίαν, ἢ κατὰ περίοδον. Κατὰ μὲν συζυγίαν, ὅταν εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ ἀπὸ δύο πόδας ἀπλοῦς καὶ ἀνομοίου· κατὰ δὲ περίοδον, ὅταν εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ ἀπὸ πόδας περισσοτέρους καὶ ἀνομοίου.

§. 174. Ῥυθμοὶ λοιπὸν κατὰ συζυγίαν εἰς τὸ δακτυλικὸν μὲν γένος εἶναι δύο οἱ ἐξῆς.

ο̇ 1 ο̇ 1 Ἴωνικὸς ἀπὸ μείζονος.

ο̇ 1 ο̇ 1 Ἴωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος (α).

α) Ἴωνικὸς ὠνομάσθη διὰ τὸ τοῦ ῥυθμοῦ φορτικόν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ Ἴωνες ἐκωμοδήθησαν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος συντίθεται ἐξ ἀπλοῦ σπονδείου καὶ προκελευσματικοῦ δισήμου· ὁ δὲ δεύτερος, ἐναντίως. Τοῦτον τὸν ῥυθμὸν ὀνομάζει Βακχεῖον, Βακχεῖος ὁ Γέρων· καὶ λέγει ὅτι συντίθεται ἀφ' ἡγεμόνος καὶ σπονδείου· ο̇ 1 ο̇ 1.

§. 175. Εἰς τὸ Ἰαμβικὸν δὲ γένος εἶναι πάλιν οἱ ἐξῆς δύο·

1 0 0 1 Βακχεῖος ἀπὸ Ἰάμβου.

0 1 1 0 Βακχεῖος ἀπὸ Τροχαίου (α).

§. 176. Κατὰ δὲ περίοδον εἰς τὸ Ἰαμβικὸν γένος εἶναι ἑνθμοὶ δώδεκα οἱ ἐξῆς.

1 0 0 1 0 1 0 1 Τροχαῖος ἀπὸ Ἰάμβου.

0 1 1 0 0 1 0 1 Τροχαῖος ἀπὸ Βακχείου.

0 1 0 1 1 0 0 1 Βακχεῖος ἀπὸ Τροχαίου.

0 1 0 1 0 1 1 0 Ἰαμβος ἐπίτριτος.

0 1 1 0 1 0 1 0 Ἰαμβος ἀπὸ Τροχαίου.

1 0 0 1 1 0 1 0 Ἰαμβος ἀπὸ Βακχείου.

1 0 1 0 0 1 1 0 Βακχεῖος ἀπὸ Ἰάμβου.

1 0 1 0 1 0 0 1 Τροχαῖος ἐπίτριτος.

1 0 1 0 0 1 0 1 Ἀπλοῦς Βακχεῖος ἀπὸ Ἰάμβου.

0 1 0 1 1 0 1 0 Ἀπλοῦς Βακχεῖος ἀπὸ Τροχαίου.

0 1 1 0 1 0 0 1 Μέσος Ἰαμβος.

1 0 0 1 0 1 1 0 Μέσος Τροχαῖος (β).

α) Βακχεῖοι ὠνομάσθησαν, ἀπὸ τοῦ ὅτι ἁρμόζουσι τοῖς βακχεῖοις μέλεσιν· ὧν ὁ μὲν ἔχει πρῶτον μὲν τὸν Ἰαμβον, δεῦτερον δὲ τὸν Τροχαῖον· ὁ δὲ, ἐναντίως.

β) Τῶν κατὰ περίοδον δώδεκα ἑνθμιῶν, οἱ μὲν τέσσαρες συνίστανται ἐξ ἑνὸς ἰάμβου καὶ τριῶν τροχαίων· οἱ δὲ ἐξῆς τέσσαρες, ἐξ ἑνὸς τροχαίου καὶ τριῶν ἰάμβων· οἱ δὲ λοιποὶ τέσσαρες ἐκ δύο ἰάμβων.

§. 177. Μὲ τὴν μίξιν δὲ τούτων τῶν γενῶν γίνονται εἶδη ῥυθμῶν περισσότερα· οἷον,

1 0 0 0 1 Δόχμιος πρῶτος.

1 0 0 1 1 0 1 1 1 Δόχμιος δεύτερος (α).

1 0 0 1 | 0 1 0 1 } Προσοδιακοὶ δύο συζυγιῶν (β).
0 1 1 0 | 0 1 0 0 }

0 1 1 0 0 1 Προσοδιακὸς ἐκ τριῶν.

0 1 1 0 0 1 1 0 Προσοδιακὸς ἐκ τεσσάρων (γ).

1 0 0 Ἰαμβοειδῆς } Χορεῖοι ἄλογοι (δ).
1 1 0 Τροχοειδῆς }

α) Βακχεῖος ὁ Γέρων λέγει, ὅτι συντίθεται ὁ Δόχμιος ἐξ ἰάμβου, καὶ ἀναπαίστου, καὶ παιᾶνος τῆ κατὰ τὴν βᾶσιν· 101100110.

Ὁ δὲ Παιᾶν συντίθεται ἐκ χορείου καὶ ἡγεμόνος· 0110.

Ἐκτίθησιν ὁ αὐτὸς καὶ ἄλλον ῥυθμὸν, ὃν καλεῖ Ἐνόπλιον· καὶ σύγκεται ἐξ ἰάμβου καὶ ἡγεμόνος καὶ χορείου

καὶ ἰάμβου· 10100110. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι σύγκεται ὁ Ἐνόπλιος, ὅστις ὀνομάζεται καὶ Προσοδιακὸς ὑπό τινων, ἐκ

σπονδείου καὶ πυρρῆχίου καὶ τροχαίου καὶ ἰάμβου· 01010110.

β) Οὗτοι οἱ δύο συντίθενται ἀπὸ τῶν δύο Βακχείων καὶ Ἰωνικοῦ τοῦ ἀπὸ μείζονος.

γ) Τούτων ὁ μὲν συντίθεται ἐκ πυρρῆχίου καὶ ἰάμβου καὶ τροχαίου· ὁ δὲ, ἐξ αὐτῶν τῶν τριῶν καὶ ἰάμβου προστιθεμένης.

δ) Ὁ μὲν Ἰαμβοειδῆς συνίσταται ἐκ μακρᾶς ἄρσεως, καὶ δύο βραχειῶν θέσεων· καὶ τὸν μὲν ῥυθμὸν εἶκε δακτύλῳ· τὰ δὲ τῆς λέξεως μέρη κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ἰάμβω. Ἔστι γὰρ

ἰάμβος, 100, ἡγουν 10. ὁ δὲ Τροχοειδῆς, ἐκ δύο βραχειῶν ἄρσεων, καὶ μακρᾶς θέσεως.

0 0 1 1 1 1 1 Κρητικός (α).

0 0 1 1 Δάκτυλος κατὰ Βακχεῖον τὸν ἀπὸ Τροχαίου.

0 0 1 1 Δάκτυλος κατὰ Βακχεῖον τὸν ἀπὸ Ἰάμβου.

0 0 0 1 1 1 Δάκτυλος κατὰ χορεῖον τὸν Ἰαμβοειδῆ.

0 0 0 1 1 1 Δάκτυλος κατὰ χορεῖον τὸν Τροχοειδῆ (β).

0 0 1 0 Δάκτυλος ἀπὸ Ἰάμβου (γ).

178. Οἱ μὲν οὖν ὄνθυμοι, τοὺς ὁποίους διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Βακχεῖος ὁ Γέρων, τόσοι εἶναι. Οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἔχουσι ὄνθυμους τριάκοντα δύο σχεδόν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρακαταλέγομεν δώδεκα τοὺς ἀπλοῦς τέρους καὶ εὐχρηστοτέρους. Μεταχειρίζονται δὲ καὶ ἕτερα δύο σημεῖα, τὰ 2, 1—. Καὶ τὸ μὲν 2 φανερόν ἐστι δύο χρόνους βραχεῖς, θέσιν καὶ ἄρσιν· τὸ δὲ 1—, χρόνους βραχεῖς τέσσαρας· καὶ τὸ μὲν 2 προσφέρεται τεκὲ, καὶ κρούει πρῶτον

α) Ὡνομάσθη οὕτως ἀπὸ ἔθνους.

β) Ὁ μὲν πρῶτος δάκτυλος συνέστηκεν ἐκ τροχαίου θέσεως, καὶ ἰάμβου ἄρσεως· ὁ δὲ δεύτερος, ἐναντίως· ὁ δὲ τρίτος δέχεται τὸν μὲν ἕτερον χορεῖον εἰς θέσιν· τὸν δὲ ἕτερον, εἰς ἄρσιν· καὶ ὁ τέταρτος, ἐναντίως.

γ) Ὁ Ἀριστείδης λέγει, ὅτι ὁ Κρητικὸς ὄνθυμος σύγκειται ἐκ τροχαίου θέσεως, καὶ τροχαίου ἄρσεως, καὶ ἰάμβου ἄρσεως· καὶ ἐπειδὴ φαίνεται τὸ κείμενον ἐσφαλμένον, λέγον (εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι ὄνθυμοὶ, τὸν ἀριθμὸν ἕξ), καὶ καταλέγον ὄνθυμους πέντε, ὁ Μειβώμιος διορθῶν αὐτὸ, γράφει οὕτως·

Ὁ μὲν Κρητικὸς ὄνθυμος σύγκειται ἐκ τροχαίου θέσεως,

καὶ τροχαίου ἄρσεως· 0011. Ὁ δὲ Δάκτυλος ἀπὸ ἰάμβου ὄνθυμος σύγκειται ἕξ ἰάμβου θέσεως, καὶ ἰάμβου ἄρσεως·

0011. Καὶ ἔγινεν ἡ ἐκθεσις τούτου τοῦ ὄνθυμοῦ ἀπὸ τὸν Μειβώμιον ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τοῦ Ἀριστείδου.

τὸ γόνυ τὸ δεξιὸν, ἔπειτα τὸ ἀριστερόν. Τὸ δὲ 1— προσφέρεται τεκὲ, καὶ κρούει πρῶτον τῇ ἀριστερᾷ τὸ ἀριστερόν γόνυ, καὶ ἔπειτα ἀμφοτέραις ἀμφοτέρα· ὥστε 2 2 δύνανται ἐν 1—· ἀλλὰ τὸ μὲν 1— περαίνεται μὲ ἓνα ψόφον· τὰ δὲ δύο 2 2, μὲ τέσσαρας ψόφους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Περὶ ἐμφάσεως ῥυθμικῆς.

§. 183.

Εμφασίς ῥυθμικὴ εἶναι, τὸ νὰ συντρέχη κάθε ἕνας ψόφος τῷ ῥυθμοῦ μὲ κάθε ἓνα φθόγγον τῆς μελωδίας ἢ γιν τὸ νὰ δέχηται ἓνα ψόφον ἄρσεως ἢ θέσεως τῷ ῥυθμῷ κάθε ἓνας χαρακτήρ τῆς μελωδίας. Διὰ δὲ σαφήνειαν τούτου ἄς ῥυθμισθῇ μὲ τὸν ῥυθμὸν, 0 0 0 1 1 1, ὅς τις ὀνομάζεται Δάκτυλος κατὰ χορεῖον τὸν ἰαμβοειδῆ, ἢ μελωδία τῷ Θεῖῳ καλυφθεῖς.

ἦχος λ.

7

§. 184. Αἱ κατὰ κάθετον γραμμαὶ περικλείουσι χαρακτηῆρας τῆς μελωδίας τόσους, ὅσους ὁ φῦθμός ζητεῖ διὰ λογαριασμὸν τῶν χρόνων του. Λοιπὸν εὐθὺς μετὰ τὴν γραμμὴν κεῖται Ὀλίγον μαζὴ μὲ Κέντημα, καὶ παριστᾶται φθόγγος ὁ Δι' αὐτὸς ζητεῖ δύο χρόνους, καὶ συντρέχει μὲ τὸν ψόφον τοῦ ὀ, ζητοῦντος δύο χρόνους· εἶτα κεῖνται δύο Ἴσα, παριστῶντα φθόγγους τοὺς Δι Δι, ζητοῦντας ἀνὰ χρόνον ἕνα, καὶ συντρέχοντας μὲ τοὺς ψόφους τῶν 00, ζητούντων ἀνὰ χρόνον ἕνα. Ἐπειτα κεῖνται Ἀπόστροφος καὶ Ἴσον, παριστῶντα φθόγγους τοὺς Γα Γα, ζητοῦντας ἀνὰ χρόνον ἕνα, καὶ συντρέχοντας μὲ τὸς ψόφους τῶν 11, ζητούντων ἀνὰ χρόνον ἕνα. Μετέπειτα κεῖται Ὀλίγον, παριστῶν φθόγγον τὸν Δι, ζητοῦντα δύο χρόνους, καὶ συντρέχοντα μὲ τὸν ψόφον τοῦ i, ζητοῦντος χρόνους δύο· καὶ τελειώνει ὁ φῦθμός.

§. 185. Ὅποιος χαρακτηῆρ ἔχει Γοργὸν, ἢ Δίγοργον, καὶ τὰ λοιπὰ; δένεται μὲ τὸν ἠγούμενον φθόγγον, καὶ λογίζεται ὡς ἕνας φθόγγος, καὶ δύναται νὰ συντρέχη μὲ ψόφον ζητοῦντα χρόνον ἕνα· καὶ ἂν ὁ ἠγούμενος χαρακτηῆρ ἔχη καὶ κλάσμα, ἢ διπλῆν, καὶ τὰ λοιπὰ, ὁ φθόγγος τούτου μαζὴ μὲ τὸν φθόγγον τοῦ χαρακτηῆρος, ὅστις ἔχει τὸ γοργὸν, ἢ δίγοργον, παρεξετάζεται μὲ τὸν ψόφον τοῦ σημείου τῆ

ῥυθμοῦ. Λοιπὸν οὕτω λέγομεν, ὅτι κάθε ἕνας φόφος συντρέχει μὲ κάθε ἕνα φθόγγον.

§. 186. Ἄν τὰ τέλη τῶν μελωδιῶν τῶν ἄλλων στίχων, δὲν συγκαταλήγῃσι μὲ τὰ τέλη τῶν ῥυθμῶν, τὸ τέλος ὅμως τῆς μελωδίας τοῦ τελευταίου στίχου τοῦ τροπαρίου πρέπει νὰ συγκαταλήγῃ μὲ τὸ τέλος τῆς ῥυθμοῦ. Διὰ τοῦτο ἂν οἱ πρώτοι τρεῖς στίχοι περιέχῃσι δεκάκις τὸν ῥυθμὸν, οἱ τελευταῖοι δύο περιέχουσι τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν ἑξάκις, ἤγουν τρεῖς ἑκαστος, χωρὶς νὰ περισεῦῃ οὔτε τῆς ῥυθμοῦ ἢ μελωδίας τῆς στίχου, ἔτε τῆς μελωδίας αὐτοῦ, ὁ ῥυθμός.

§. 187. Εἰς τὴν ῥυθμικὴν ὁ χρόνος ὅς τις περνᾷ χωρὶς φθόγγου πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ῥυθμοῦ, (τὸ ὁποῖον γίνεται ὅταν ὁ ῥυθμὸς περισεῦῃ τῆς μελωδίας περὶ τὰ μέσα τῆς τροπαρίου.) ὀνομάζεται χρόνος Κενός· τῆτον ἡμεῖς σημαίνομεν μὲ τὴν ἀπλήν, ἢ διπλήν, ἢ τριπλήν, κατὰ τὸ μᾶκρος τὸ ὁποῖον ἔχει. Οὗτος ὁ Κενός χρόνος ἂν εἶναι ἐλάχιστος, λέγεται Λεῖμμα ῥυθμῶν· καὶ ἂν εἶναι μακρὸς, ἤγουν διπλάσιος τῆς ἐλάχιστου, λέγεται Πρόσθεσις.

§. 188. Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἢ πολυχρόνιος τριβὴ καὶ περιέργεια δύναται νὰ προσδιορίσῃ διὰ τὴν Ἐμφασιν, εἶναι τὰ ἑξῆς. Ποία μελωδία ἰδιάζει τῷ 0, καὶ ποία τῷ 1, ἢ τῷ 0, καὶ τῷ 1· καὶ ποία μὲν μελωδία ἀνήκει τῷδε τῷ ῥυθμῷ· ποία δὲ, τῷδε. Καὶ ἂν εἰς μίαν μελωδίαν ἀνήκωσι διάφοροι ῥυθμοί· ἢ ἂν εἰς ἕνα ῥυθμὸν ἀνήκωσι διάφοροι μελωδίαι. Καὶ ἔτι ποῖος μὲν ῥυθμὸς συνάρχεται μὲ τὴν μελωδίαν, ποῖος δὲ ῥυθμὸς προάρχεται τῆς μελωδίας, καὶ ποῖος ἀρχεται μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μελωδίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Περὶ τρόπων τῶν ῥυθμῶν.

§. 189.

Η ῥυθμικὴ γνωρίζει τρόπους τρεῖς· Συσταλτικὸν, Διασταλτικὸν, καὶ Ἠσυχαστικὸν. Καὶ συσταλικὸς μὲν εἶναι ἐκεῖνος, δι' ᾧ κινουμένον πάθη λυπηρὰ· διασταλτικὸς δὲ εἶναι ἐκεῖνος, δι' οὗ ἐξεγείρομεν θυμόν· καὶ ἡσυχαστικὸς εἶναι ἐκεῖνος, δι' ᾧ φέρομεν τὴν ψυχὴν εἰς ἡσυχίαν.

§. 190. Ἀπὸ τῶν ἀπλοῦς ῥυθμῶν, ὅσοι μὲν ἄρχονται ἀπὸ θέσεων, εἶναι κατὰ τὸν τρόπον ἡσυχαστικοί· ὅσοι δὲ ἄρχονται ἀπὸ ἄρσεων, ἔχουσι τρόπον διασταλτικόν. Διότι ἐκεῖνοι μὲν φαίνεται ὅτι φέρουσιν εἰς τὸν νῦν κάποιαν ἀνάπαυσιν· ἔτι δὲ, ταραχὴν καὶ ἀνησυχίαν. Καὶ χαριέστερος μὲν διαφαίνεται ὁ ἡσυχαστικὸς τρόπος, ὅταν γίνηται ἀπὸ ῥυθμῶν, τεταγμένους ἐν ἴσῳ λόγῳ· ἐνθουσιαστικώτερος δὲ φαίνεται ὁ διασταλτικὸς τρόπος, ὅταν γίνηται ἀπὸ ῥυθμῶν, θεωρουμένους ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ. Ἐτι ὅσοι ῥυθμοὶ ποιῶσι τὰς ἀγωγὰς βραδείας, εἶναι ἡσυχαστικοί· καὶ ὅσοι ποιῶσιν αὐτὰς ταχείας, εἶναι θερμοὶ καὶ δραστήριοι (α).

α) Τῶν δὲ ῥυθμῶν ἡσυχαιότεροι μὲν, οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες, τεταραγμένοι. Καὶ οἱ μὲν ὀλοκλήρους τοὺς πόδας ἐν ταῖς περιόδοις ἔχοντες, εὐφρύτεροι· οἱ δὲ καταληκτικούς, τούναντιον. Καὶ οἱ μὲν βραχεῖς τοὺς Κενούς ἔχοντες, ἀφελέστεροι καὶ μικροπρεπεῖς· οἱ δ' ἐπιμήκεις, με δ' αλοπρεπέστατοι. Καὶ οἱ μὲν ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι, δι' ὁμοιότητα χαριέστεροι· οἱ ἐν ἐπιμορίῳ, διὰ τούναντιον, κεινημένοι. Μέσοι δὲ, οἱ ἐν τῷ διπλασίονι, ἀνωμαλίῳ μὲν διὰ τὴν ἀνισότητα μετληλιφότες· ὁμοιότη-

§. 191. Οἱ σύνθετοι ῥυθμοὶ εἶναι κατὰ τὸν τρόπον Διασταλτικοί· διότι εἶναι παθητικοί, καὶ ἐπιφέρουσιν εἰς τὴν ψυχὴν ταραχὴν καὶ ἐνόχλησιν, ἐπειδὴ εὐρίσκονται ἄνισοι οἱ ῥυθμοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκεῖνοι, ἀπὸ τούτους ὁποίους συντίθενται. Καὶ παθητικώτεροι γίνονται οἱ σύνθετοι ῥυθμοὶ, ὅταν συνιστῶνται ἀπὸ περισσοτέρους ῥυθμοὺς διαφόρων γενῶν.

τος δὲ, διὰ τὸ τῶν ῥυθμῶν ἀκέραιον, καὶ τῷ λόγῳ τὸ ἀπληρισμένον. Ἔτι τῶν ἐν ἴσῳ λόγῳ, οἱ μὲν διὰ βραχειῶν γινόμενοι μόνον, τάχιστοι, καὶ θερμότεροι, καὶ κατεσταλμένοι· οἱ δ' ἀναμιξ, ἐπίκοινοι. Εἶδὲ διὰ μηκίστιον χρόνων συμβαίη, γίνεσθαι τούτους πόδους, πλείων ἢ κατάστασις ἐμφαίνοιτ' ἂν τῆς διανοίας. Διὰ τοῦτο τούτους μὲν βραχεῖς ἐν ταῖς Πυρρίχαις χρησίμους ὁρῶμεν· τούτους δ' ἀναμιξ, ἐν ταῖς μέσαις ὀρχήσεσι· τούτους δὲ μηκίστους, ἐν τοῖς ἱεροῖς ὕμνοις, οἷς ἐχρῶντο παρεκτεταμένοις· τὴν τε περὶ ταῦτα διατριβὴν μίαν καὶ φιλοχωρίαν ἐνδεικνύμενοι· τὴν τε αὐτῶν διάνοιαν ἰσότητι καὶ μήκει τῶν χρόνων ἐς κοσμιότητα καθιστάντες· ὡς ταύτην οὖσαν ὑγίαν ψυχῆς.

Τούτους δ' ἐν ημιολίῳ λόγῳ θεωρουμένους, ἐνθουσιαστικώτερους εἶναι συμβέβηκεν, ὡς ἔφη. Τούτων δ' ὁ ἐπιβατὸς κεκίνηκε μᾶλλον, συνταράττων μὲν τῇ διπλῇ θέσει τὴν ψυχὴν, ἐς ὕψος δὲ τῷ μεγέθει τῆς ἄρσεως τὴν διάνοιαν ἀνεξεγείρων. Τῶν δὲ ἐν διπλασίονι γινομένων σχέσει, οἱ μὲν ἄπλοῖ τροχαῖοι καὶ ἴαμβοι, τάχος τε ἐπιφαίνουσι, καὶ εἰσι θερμοὶ καὶ ὀρχηστικοί· οἱ δὲ ὄρθιοι καὶ σημαντοὶ, διὰ τὸ πλεονάζειν τοῖς μακροτάτοις ἤχοις, προάγουσιν ἐς ἀξίωμα· καὶ οἱ μὲν ἄπλοῖ τῶν ῥυθμῶν τοιοῦδε.

Οἵ γε μὴν σύνθετοι παθητικώτεροί εἰσι, τῷ τε κατὰ τὸ πλεῖστον τούτους ἐξ ὧν σύγκεινται ῥυθμοὺς ἐν ἀνισότητι θεωρεῖσθαι, καὶ πολὺ τὸ ταραχώδες ἐπιφαίνοντες· καὶ τῷ μηδὲ τὸν ἄρῥυθμον, ἐξ οὗ συνεστᾶσι, τὰς αὐτὰς ἐκάστοτε διατηρεῖν τάξεις. Ἄλλ' ὅτε μὲν ἀπὸ μακρῆς ἄρχεσθαι, λήγειν δὲ εἰς βραχεῖαν· ἢ ἐναντίως· καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δ' ὡς ἑτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι. Πεπόνθασι δὲ μᾶλλον οἱ διαπλειόντων ἤδη συνεστῶτες ῥυθμῶν· πλείον γὰρ ἐν αὐτοῖς ἢ ἀνωμαλία. Διὸ καὶ τὰς τῷ σώματος κινήσεις ποικίλως ἐπιφέροντες, οὐκ ἐς ὀλίγην ταραχὴν τὴν διάνοιαν ἐξάγουσιν. Ἀριστ. Βιβλ. Β', 97.

Διότι οἱ σύνθετοι ῥυθμοὶ οἵτινες μένουσιν εἰς ἓν γένος, κινουῦσι τὴν ψυχὴν ὀλιγώτερον. Ἐκεῖνοι ὅμως οἵτινες μεταβάλλουσιν εἰς ἄλλα γένη, σίρουσι τὴν ψυχὴν βιαίως εἰς κάθε διαφορὰν καὶ τὴν ἀναγκάζουσι ν' ἀκολουθῆ καὶ νὰ ὁμοιόνηται μετὴν ποικιλίαν.

§. 192. Ἡ μὲν ψαλμωδία, θεωρουμένη κατὰ τὸν συστατικὸν καὶ ἡσυχαστικὸν τρόπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ῥυθμίζεται μετὰ ῥυθμὸς ἐν ἴσῳ μὲν λόγῳ, μικροῦς δὲ καὶ ἐκτεταμένους. Αἱ δὲ Πυρρῶναι, δηλαδὴ αἱ ἐνόπλιαι ὀρχήσεις θεωροῦνται κατὰ τὸν διαστατικὸν τρόπον, ὡσαύτως ῥυθμίζονται μετὰ ῥυθμοὺς ἐν ἡμιολίῳ μὲν λόγῳ, μικροῦς δὲ, τουτέστιν ἀπλῆς. Αἱ δὲ μέσαι ὀρχήσεις, αἵτινες θεωροῦνται μὲν κατὰ τὸν διαστατικὸν τρόπον, ὅμως ἐγείρουσι τὴν ψυχὴν ὄχι εἰς θυμὸν, ἀλλ' εἰς ἔφεσιν τοῦ νὰ κινή τὸ σῶμα εὐχαρίστως, ῥυθμίζονται μετὰ ῥυθμοὺς ἐν διπλασίονι μὲν λόγῳ, μικροῦς δὲ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Μεταβολῆς ἐν ῥυθμοῖς.

§. 193.

Καθὼς θέλγεται ἡ ψυχὴ διὰ μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τῆ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων· διὰ δὲ τῆς ἀφῆς, τῆ ποικιλίᾳ τῶν ἀπτῶν· διὰ δὲ τῆς γεύσεως τῆ ποικιλίᾳ τῶν βρωμάτων· διὰ δὲ τῆς ὀσφρήσεως, τῆ ποικιλίᾳ τῶν ὀσμιῶν· οὕτω καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς τῆ ποικιλίᾳ τῶν ἤχων καὶ τῶν ῥυθμῶν πολυειδῶς διατίθεται. Διὰ τῆτο καὶ οἱ μουσικοὶ, εἰς τι σκοπούμενον ἀφορῶντες, μεταχειρίζονται τὴν Μεταβολὴν εἰς τὰς ῥυθμοὺς (α).

α) Πάλιν ἐν τοῖς περὶ τοὺς ῥυθμοὺς πολλὰ τοιαῦθ' ὀρώμεν

§. 194. Μεταβολή δὲ εἶναι, τὸ νὰ ἀλλάζωμεν ἢ τοὺς ῥυθμοὺς, ἢ τὴν ἀγωγὴν αὐτῶν. Ὅθεν ἢ ταχύτερα ἢ βραδύτερα ἀπαγγελία τοῦ μέλους, εἰμὲν γίνεται κατὰ μετάβασιν ἀπὸ ῥυθμοῦ εἰς ῥυθμὸν, ὀνομάζεται μεταβολὴ ῥυθμικὴ (β). εἰδὲ φυλάττεται μὲν ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς, ταχύνονται δὲ ἢ βραδύνονται οἱ χρόνοι τ8, λέγεται Μεταβολὴ τῆς ἀγωγῆς.

§. 195. Ἀγωγή δὲ τοῦ ῥυθμοῦ εἶναι ταχύτης ἢ βραδύτης τῶν χρόνων· ὅταν δηλαδὴ σώζονται μὲν οἱ λόγοι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἔχουσιν αἱ θέσεις πρὸς τὰς ἄρσεις, προάγονται δὲ διαφόρως τὰ μεγέθη ἐκάστου χρόνου. Οἷον, τὸν ῥυθμὸν οοῖιι, ὅς τις ὀνομάζεται Δάκτυλος κατὰ χορεῖον τὸν τροχοειδῆ, ἀπαντῶμενον εἰς δύο διάφορα μέλη, εὐρίσκομεν, ὅτι φυλάττεται μὲν ὁ λόγος ὃν ἔχουσιν αἱ τρεῖς θέσεις πρὸς τὰς τρεῖς ἄρσεις, ἐξοδεύεται δὲ καίρως ὀλιγώτερος διὰ τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν εἰς τὸ ἓν μέλος, καὶ περισσότερος εἰς τὸ ἄλλο τοσοῦτον, ὥστε τὸ μέλος, τὸ ὁποῖον περιέχει δεκάκις τὸν ῥυθμὸν, ἐξοδεύει ἴσον καιρὸν μὲ τὸ μέλος, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν αὐτὸν ῥυθμὸν πεντάκις. Εἰς τὸν ῥυθμὸν λοιπὸν προσδιωρισμένοι μὲν εἶναι οἱ λόγοι τῶν ἄρσεων πρὸς τὰς θέσεις· ἀπροσδιόριστος δὲ, ἡ Ἀγωγή.

§. 196. Μεταβολὴ λοιπὸν ἀγωγῆς διαφαίνεται εἰς

γινόμενα· καὶ γὰρ μένοντος τοῦ λόγου, καθ' ὃν διώρισταί τὰ γένη, τὰ μεγέθη κινεῖται τῶν ποδῶν, διὰ τὴν τῆς ἀγωγῆς δύναμιν· καὶ τῶν μεγεθῶν μενόντων, ἀνόμοιοι γίνονται οἱ πόδες· καὶ αὐτὸ τὸ μέγεθος πόδατε δύναται καὶ συζυγίαν· δῆλον δ' ὅτι καὶ αἱ τῶν διαιρέσεων καὶ σχημάτων διαφοραὶ περὶ μένον τι μέγεθος γίνονται. Καθόλου δ' εἰπεῖν, ἢ μὲν ῥυθμοποιεῖα πολλὰς καὶ παντοδαπὰς κινήσεις κινεῖται· οἱ δὲ πόδες, ὅς σημαίνόμεθα τοὺς ῥυθμοὺς, ἀπλάστε καὶ τὰς αὐτὰς μεί. Ἀριστόξενος Βιβλ. Β, 34.

β) Οὕτως οἱ ῥυθμοὶ τῶν πεστέδων μεταβαίνουν εἰς σεμαῖα κατὰ τοὺς Ὀθωμανούς.

ὅλα τὰ χερουβικά καὶ κοινωνικά , ὅσα ἔχουσι κρατή-
τήματα , σημειουμένη οὕτω μὲν χ̄⁵ διὰ τὸ ταχύ· ἔτω
δὲ χ̄⁷ , διὰ τὸ βραδύ. Διότι τὰ μὲν κοινωνικά καὶ χε-
ρουβικά ψάλλονται μὲ ἀγωγὴν βραδεῖαν· τὰ δὲ κρα-
τήματα , μὲ ἀγωγὴν ταχεῖαν. Πλὴν αὐτὰ ἂν μετα-
βάλλωσιν ἀγωγὴν , φυλάττουσιν ὅμως ἀπ' ἀρχῆς ἕως
τέλους ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ῥυθμόν.

§. 197. Ἡ μεταβολὴ τῆς ἀγωγῆς δὲν συγχωρεῖται
παντοῦ· ἀλλὰ εἰς μὲν τὰ χερουβικά καὶ κοινωνικά
συγχωρεῖται διὰ τὰ κρατήματα , ὁμοίως καὶ εἰς τὰ
ἄλλα Παπαδικὰ μέλη , οἷά εἰσι Πολυέλεοι , Πασαπνοά-
ρια , Θῖκοι , Μαθήματα , Δοχαὶ , καὶ τὰ λοιπά. Εἰς
δὲ τὰς δοξολογίας ἢ ἀγωγὴ συγχωρεῖται ἐπὶ μὲν τὸ
ταχύ διὰ τὸ „ Ἄγιος ὁ Θεὸς καὶ τὰ ἐξῆς· ἐπὶ δὲ τὸ
βραδύ , διὰ τὸ Ἀσματικόν. Εἰς δὲ τοὺς καλοφωνι-
κοὺς εἰρμούς συγχωρεῖται εἰς τοιαύτας θέσεις μελω-
διῶν , οἷαί εἰσιν αἱ σημειούμεναι διὰ τῶν σημείων
τῆς ἀγωγῆς.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Δ'.

Περὶ Ῥυθμοποιίας.

§. 198.

Ρυθμοποιία εἶναι δύναμις ποιητικὴ ῥυθμῶν. Δι-
αιρεῖται δὲ ἡ ῥυθμοποιία εἰς τρία· Λῆψιν , Χρῆσιν ,
καὶ Μίξιν. Καὶ λῆψις μὲν εἶναι τὸ νὰ γνωρίζωμεν,
ὁποῖον ῥυθμόν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν· χρῆσις
δὲ , τὸ νὰ ἀποδίδωμεν τὰς ἄρσεις πρεπόντως εἰς τὰς
θέσεις· καὶ μίξις , τὸ νὰ συμπλέκωμεν τοὺς πόδας ἢ
τοὺς ῥυθμοὺς πρὸς ἀλλήλους. Διότι τελεία ῥυθμοποιία

εἶναι ἐκεῖνη , εἰς τὴν ὁποῖαν ὅλα τὰ ρυθμικὰ σχήματα περιέχονται.

§. 199. Ἄν λοιπὸν θεωρῆς περὶ γενέσεως ρυθμῶ, ἔκθεσ ὅλον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλαχίστων χρόνων, καὶ μέρισον αὐτὸν εἰς ρυθμικὰ σχήματα· καὶ εἰμὲν ἔχουσιν αὐτὰ πρὸς ἀλλήλα λόγον τινὰ, ὃν ἔχουσιν οἱ χρόνοι τῶν ποδῶν, εἶναι τὸ σχῆμα ἑξήρρυθμον· εἰδὲ μὴ, πάλιν μετασχημάτισον, ἕως νὰ καταντήσῃ εἰς λόγους ἢ διαίρεσις τῷ ἀριθμῶ.

§. 200. Ὅτε λοιπὸν εὐρίσκεται δεκάς 0000000000, παρατηρεῖς, ὅτι ἀπὸ μὲν δυάδος καὶ ὀκτάδος δὲν γίνεται ρυθμὸς, διότι ὁ τετραπλάσιος λόγος δὲν εἶναι ἑξήρρυθμος. Εἰδὲ μερίσεις τὴν ὀκτάδα εἰς τριάδα καὶ πεντάδα, πάλιν οὔτε μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἔχεις ρυθμικὸν λόγον. Ἄν ὅμως μερίσῃς τὸν πέντε εἰς τρία καὶ δύο, 000, 00· 000, 00, τότε ὁ τρία ἔχει λόγον ἡμιόλιον ἐκάτερος πρὸς ἐκάτερον τῶν δισῆμων· ὥστε ὁ δεκάσημος διὰ τούτων συνίσταται.

§. 201. Πάλιν μέρισον τὸν δεκάσημον εἰς ἕξ καὶ τέσσαρα 000000, 0000, καὶ συνίσταται σχῆμα ρυθμικὸν ἕξ ἑξασήμου καὶ τετρασήμου, ἔχον λόγον ἡμιόλιον. Ἄς μερισθῇ τέλος πάντων ὁ δεκάσημος εἰς δύο πεντασήμους 00000, 00000· καὶ εἰμὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀπλοῖ καὶ αἱ δύο, ἔχουσι τὸν ἴσον λόγον· εἰδὲ μὴ, μέρισον αὐτοὺς ὡς συνθέτες εἰς τρίσημον καὶ δίσημον, καθὼς προελαλήθη.

§. 202. Οὕτως ἡ μὲν Αἴψις ἐγνώρισεν εἰς ἡμᾶς ρυθμικὰ σχήματα τρία 000,00, 000,00· 00000,00000· 000000,0000· ἡ δὲ Χρῆσις ἀποδώσει τὰς ἄρσεις προπούσας εἰς τὰς θέσεις· διότι δὲν συνίσταται πούς ἐκ μόνων θέσεων. Λοιπὸν τῷ μὲν πρώτῃ ρυθμικῷ σχήματος, ἂν ποιήσῃς τὰ μὲν τρία σημεῖα τῆς πρώτης πεντάδος δύο θέσεις μακρὰν καὶ βραχεῖαν, τὰ δὲ δύο, μίαν μακρὰν ἄρσιν, ἡ πρώτη πεντὰς δίδει Παιώνα

διάγυιον 001 · ὁμοίως καὶ ἡ δευτέρα πεντὰς τούτου τῆ σχήματος. Ἄρα ὁλόκληρος ὁ δεκάσημος δίδει δύο

Παίωνα διαγυίους 001, 001 · διότι διηρέθη κατὰ λόγον ἡμιόλιον, τὸν ὁποῖον ἔχει τὸ Παιωνικὸν γένος.

§. 203. Εἰς δὲ τὸ δεύτερον ρυθμικὸν σχῆμα, ὕπερ συνίσταται ἀπὸ ἐξάδα καὶ τετράδα, καὶ σῶζει λόγον ἡμιόλιον, 000000, 0000, ἐὰν ποιήσης τρεῖς μὲν θέσεις μακρὰς, δύο δὲ ἄρσεις ὁμοίως μακρὰς,

γεννᾶται ὁ ἐπιβατὸς Παίων 01001.

§. 204. Εἰς δὲ τὸ τρίτον ρυθμικὸν σχῆμα, ὕπερ συνίσταται ἀπὸ πεντάδα καὶ πεντάδα, καὶ σῶζει λόγον ἰσότητος, 00000, 00000, ἂν ποιήσης τὰ μὲν πέντε σημεῖα πέντε θέσεις βραχείας, τὰ δὲ λοιπὰ πέντε σημεῖα πέντε ἄρσεις βραχείας, γεννᾶται πενταπλῆξ Προκελευσματικός. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ὁ πούς δὲν εἶναι ἐν χρήσει, ἀνάλυσον τὴν πεντάδα εἰς τριάδα καὶ δυάδα, 000, 00 · καὶ ἀπὸ μὲν τὴν τριάδα παράγει Τροχαῖον 01, ἀπὸ δὲ τὴν δυάδα, Προκελευσματικὸν 01. Ὅμοίως εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην πεντάδα, Ἴαμβος καὶ Προκελευσματικός 10, 01.

§. 205. Ἡ δὲ Μίξις εὐροῦσα πόδας ἐτοίμους, συμπλέκει αὐτοὺς, καὶ κατασκευάζει ρυθμὸν ὁλόκληρον. Οἶον, ὅταν μὲν συμπλέξῃ Παίωνα μὲ Παίωνα, κα-

τασκευάζει δεκάσημον ρυθμὸν τὸν 001001 · ὅταν δὲ συμπλέξῃ Παίωνα μὲ Προκελευσματικὸν καὶ μὲ Ἴαμ-

βρον, κατασκευάζει δεκάσημον ρυθμὸν τὸν 0010110.

§. 206. Πάλιν ὅταν συμπλέξῃ Σπονδεῖον μὲ Προκελευσματικὸν, παράγει τὸν 0101, ὅς τις ὀνομάζεται Ἴωνικὸς ἀπὸ μείζονος ὅταν δὲ συμπλέξῃ μὲ Ἴαμ-

βρον τρεῖς Τροχαίους, παράγει τὸν 10010101.

§. 207. Ἡ Μίξις συμπλέκει ὄχι μόνον πόδας μὲ πόδας, ἀλλὰ καὶ ῥυθμούς μὲ πόδας, καὶ ῥυθμούς μὲ ῥυθμούς, διὰ τὴν καταρτίσιν ἐν σώμα ῥυθμοῦ. Διότι ὁ μὲν Προσοδιακὸς ἐκ τριῶν, συνεπλάκη ἀπὸ πόδα μὲν Προκελευσματικὸν, ἀπὸ ῥυθμὸν δὲ Βακχεῖον, 011001· ὁ δὲ ἐξῆς Προσοδιακὸς 10010101, συνεπλάκη ἀπὸ ῥυθμὸν Βακχεῖον, καὶ ἀπὸ ῥυθμὸν Ἰωνικὸν τὸν ἀπὸ μείζονος.

Τόσα λοιπὸν καὶ περὶ ῥυθμῶν ἀναφέρομεν, τὰ ὅποια ἐξετέθησαν κατὰ τὴν γνώμην Ἀριστείδου τοῦ Κουῖντυλιανῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Περὶ Χειρονομίας.

§. 208.

Χειρονομία εἶναι κατὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς μυσικοὺς κίνησις τῆς χειρὸς, ἀφορῶσα εἰς ἰδεασμὸν τῆς μελωδίας, καὶ εἰς καταμέτρησιν τῆς χρόνου, ὁ ὅποιος ἐξοδεύεται εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ῥυθμικῆς. Διὸ καὶ λέγουσι: “Χειρονομία ἐστὶ νόμος παρὰ ραδεδομένος τῶν ἁγίων πατέρων. Ἦνίκα γὰρ ἡ φωνὴ ἐκ τοῦ ψάλτου ἐξέρχεται, παραυτίκα καὶ τὴν χειρονομίαν ἀπάρχεται, ἵνα ἐκ τῆς χειρονομίας ἐπιδείξῃ τὸ μέλος τὸ ἀρχόμενον. Ὡς γὰρ βοηθῶ χρωμένος ὁ ψάλτης, γνωριζούσῃ τὸν ἐκάστου λόγον, ἀρμοζόντως μελωδεῖ καὶ οὐκ ἀδιαφόρως.”

§. 209. Ἡ Χειρονομία ἦτον ἀναγκαῖα, λέγουσιν, εἰς τὸν ψάλτην, διότι δι’ αὐτῆς ἐδύνατο τὴν διακρίνη τὰς συνθέσεις τῶν χαρακτήρων τῆς ποσότητος, καὶ ποιότητος, δι’ ὧν ἐγράφετο πᾶσα μελωδία καὶ ὅποιος

ἐγίνωσκε καλῶς τὴν χειρονομίαν, ἔψαλλε μετὰ ἀρμονίας, καὶ ὄρθρου, καὶ τάξεως. Εἰς ἡμᾶς ὅμως κατὰ τὸ παρὸν δὲν χρησιμεύει εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὸ νὰ μάθωμεν τὴν ἐτυμολογίαν τινῶν χαρακτήρων, οἵτινες ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τῆς χειρονομίας.

§. 210. Τὸ μὲν Ἴσον ὠνομάσθη οὕτω, διότι κρατεῖ τὴν φωνὴν ἀλίγυστον. Ἐχειρονομεῖτο δὲ διὰ τριῶν δακτύλων εἰς τύπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ὡς τυποῦται ὁ Σταυρός.

§. 211. Τὸ δὲ Ὀλίγον ὠνομάσθη οὕτω, διότι δι' αὐτοῦ ἀναβαίνομεν κατ' ὀλίγον, ἤγουν μὲ διάστημα τόνου ἑνός, ἐν ᾧ διὰ μὲν τῆς Κεντήματος ἀναβαίνομεν ὑπερβατῶς δύο τόνους· διὰ δὲ τῆς Ὑψηλῆς, τέσσαρας. Συγκρίνεται δὲ τὸ Ὀλίγον μὲ τὸ Κέντημα καὶ μὲ τὴν Ὑψηλὴν, ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι εὐρέται τῶν χαρακτήρων αὐτῆς μόνους τοὺς τρεῖς χαρακτήρας μετεχειρίσθησαν διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ἐχειρονομεῖτο δὲ τὸ Ὀλίγον εἰς τύπον τῆς ἁγίας χειρὸς τοῦ Κυρίου, εἰπόντος· “ Βάλλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ „ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε „.

§. 212. Ἡ δὲ Πεταστὴ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τῆς χειρονομίας· διότι ὅταν ἐχειρονομεῖτο, ἡ χεὶρ ὡς πτερὸν ἀνίειτο καὶ ἐπέτατο. Ἐχειρονομεῖτο δὲ μετὰ τῶν πέντε δακτύλων ἀθροισμένων, καὶ ἐδείκνυε τὴν χεῖρα ὡς πετῶσαν, εἰς τύπον τῆς χειρὸς τοῦ Κυρίου, εἰπόντος εἰς τὸν Παράλυτον· “ Ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει „.

§. 213. Τὸ Κέντημα ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τῆς χειρονομίας· διότι ὁ χειρονομῶν τὸ Κέντημα, ἐσχημάτιζε τὸν δάκτυλον τὸν λιχανόν, ὡσεὶ κεντῶντα. Τὴν αὐτὴν δὲ χειρονομίαν εἶχον καὶ τὰ δύο Κεντήματα· ἐχειρονομοῦντι δὲ εἰς τύπον τῆς θεότητος, καὶ ἀνθρωπότητος.

§. 214. Ἡ μὲν Ὑψηλὴ οὕτως ὠνομάσθη, διότι

ἔδεις ἄλλος χαρακτήρ ὑψοῖ τοσοῦτον τὴν φωνήν. Ἡ δὲ χαμηλὴ, διότι οὐδεὶς ἄλλος χαρακτήρ καταβιβάζει τοσοῦτον τὴν φωνήν. Τὸ δὲ κάτω κείμενον λέγεται Χαμηλόν. Δὲν ἐχειρονομοῦντο δὲ αὐταὶ, καθὼς καὶ τὸ Κέντημα μοναχόν, ἐπειδὴ τέσσαρες χαρακτῆρες, τὸ Κέντημα, ἢ Ὑψηλὴ, τὸ Ἐλαφρόν, καὶ ἡ Χαμηλὴ, ἐλέγοντο πνεύματα καὶ συνεχειρονομοῦντο μετὰ τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὅλοι οἱ λοιποὶ χαρακτῆρες, πλὴν τῆς Ὑποῤῥοῆς, ἣτις οὔτε σῶμα ἐλέγετο, οὔτε πνεῦμα.

§. 215. Ἡ μὲν Ἀπόστροφος ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἀποστρέφει τὴν φωνὴν ἀπὸ τῆς ὀξείας ἐπὶ τὸ βαρὺν, καὶ ἀντίκειται τῷ Ὀλίγῳ. Τὸ δὲ Ἐλαφρόν ὠνομάσθη οὕτω, διότι κατεβίβαζε δύο φθόγγους μετὰ ἐλαφρότητα, καὶ ὄχι καθὼς κατέβαινον διὰ δύο ἀποστρόφων. Ἡ δὲ Ὑποῤῥοῆ ἐλάβε ταύτην τὴν ὀνομασίαν, διότι ῥέει, λέγουσι, διὰ αὐτὴν ἢ φωνὴ διὰ τοῦ λάρυγγος, καθὼς τὸ ὕδωρ ἐν ταῖς μικραῖς πέτραις.

§. 216. Ἀπὸ τὴν ἔμφρασιν φαίνεται, ὅτι ἡ χειρονομία εἶχε γένος ῥυθμοῦ δακτυλικόν καὶ ἐπράττετο κατὰ τὸν διπλοῦν προκελευσματικὸν πόδα· ἢ κατὰ τὸ μέτρον 4, ὅπερ πληροῦται μετὰ δύο θέσεις καὶ μετὰ δύο ἄρσεις (§. 164.). Διότι ὅλα τὰ παλαιὰ μέλη, ἅτινα ἐμελίζοντο, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν εἰς πρᾶξιν ἢ χειρονομία, μετὰ τῆς τὸ μέτρον μετρούμενα, εὐρίσκονται, ὅτι φυλάττεσιν ἔμφρασιν (§. 170.) (α).

α) Ἡ χειρονομία ἤρξατο νὰ ἐνεργῆται εἰς τὴν ἐκκλησίαν εὐθύς μετὰ τὴν χρῆσιν τῆς μελωδίας· προήχθη δὲ εἰς τὸν ὑψιστόν της βαθμὸν ἐπὶ Θεοφίλου αὐτοκράτορος, κατὰ τὸ 830 ἔτος ἀπὸ Θεογονίας· ἐπειδὴ ἐκαλλιεργεῖτο καὶ ὑπὸ Βασιλέων· καὶ ἐνοστιμύετο νὰ χειρονομηῇ οἷτος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἐν φαιδραῖς πανηγύρεσι. Μειὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Βασιλείας παρήκμαζε μὲν κατ' ὀλίγον ἡ χειρονομία, ἐσώζετο δὲ μέχρι τοῦ αχνηέτους· διότι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν Ἰάκωβός τις ταυπέκλην Βάρβαρος ἐκ τῶν Ἐνε-

τῶν, ἠρώτησε τὸν ἐκ Κρήτης πρωτοψάλτην Δημήτριον Ταμίαν, διὰ ποίαν αἰτίαν συνειθίζουσιν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ νὰ χειρονομιῶσι, καὶ νὰ ψάλλωσι τὸ τερερε; δέδωκε δὲ τὴν περὶ τοῦτου ἀπόκρισιν ὁ φιλόσοφος Γεράσιμος καὶ Βλάχος καὶ Κρής, παρακληθεῖς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Δημητρίου Ταμία. Εἰς τοὺς ἐδικούς μας ὁμῶς καιροὺς εἶναι διόλου ἄγνωστος ἡ μεταχειρῖσις τῆς χειρονομίας.

„ Καὶ σὺν τῇ ἐπινεύσει καὶ εὐλογίᾳ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν
„ Πατριάρχου, ἀπόρχεσθαι αὐτοὺς (τοὺς τέσσαρας δομε-
„ στίκους τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας) τὴν τιμίαν καὶ θεάρε-
„ στον αἶνεσιν, τὴν ἐξ οἰκείων χειλέων τοῦ σοφωτάτου καὶ
„ θεοπροβλήτου ἡμῶν Βασιλέως Λέοντος ἐξυφανθεῖσαν, καὶ
„ ἅμα τῇ αὐτῆς ἐκφωνήσει, καὶ πολυτέχνῳ τῆς χειρονο-
„ μίας κινήσει, ὁμοθυμαδὸν ἅπαντας τοὺς ἀνακειμένους
„ ἄδειν καὶ συμπάλλειν τὸ ῥηθὲν ἱερὸν ᾄσμα, τὸ ἐκ μελιστα-
„ γῶν χειλέων σταλάξαν ἅπασι τοῖς πιστοῖς ὑπηκόοις. „

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Τομ. Δ'. φύλ. 429.